

een aantal toehoorders al weer de collegebanken de rug toegekeerd, diegenen namelijk, die vooral uit nieuwsgierigheid eens poolshoogte waren komen nemen of die zich een tijdlang hadden laten drijven door de snobistische behoefte tot de Rotterdamse culturele elite te behoren. Dat afgunst of vrees voor concurrentie een rol hebben gespeeld voor het geringe succes van de Illustre School in deze jaren, komt mij zeer onwaarschijnlijk voor, daar de school niet anders dan als een lokale aangelegenheid werd beschouwd. De derde en laatste mogelijkheid, hoewel misschien wat fatalistisch door Bayle geformuleerd, lijkt echter een nadere beschouwing waard. Is Bayle wel ooit enthousiast geweest voor zijn onderwijstaak? Heeft hij niet veeleer uitgezien naar tijd waarin hij ongehinderd door onderwijsbeslommeringen rustig kon werken in de beslotenheid van zijn studeervertrek? Reeds in maart 1682 schrijft hij aan zijn vader altijd al te hebben uitgezien naar 'un grand loisir pour étudier qui est une chose à quoi i'aspire en vain depuis que ie me connois'²⁵). Bayle is dan ook veel meer un 'homme de cabinet', een enigszins teruggetrokken kamergeleerde geweest, wiens onderwijs niet zo inspirerend was, noch zulk een reputatie verwierf dat veel studenten erdoor werden getrokken. Begin januari 1684 kwamen er in ieder geval nog maar steeds vijf studenten op Bayles private lessen, terwijl het aantal toehoorders voor de grote colleges tot acht of negen was gereduceerd ²⁶). Niet een vol amphitheater, maar veeleer een studeervertrek was voor iemand van zijn temperament en karakter de plaats waar hij zich gelukkig kon voelen.

De in Frankrijk achtergebleven familieleden moeten in hun brieven meerdere malen uiting hebben gegeven aan hun ongerustheid over het lot van hun bloedverwant. Hoewel deze brieven niet bewaard zijn gebleven, blijkt uit de antwoorden van Bayle dat zij hem herhaaldelijk hebben gesuggereerd naar een andere, meer lucratieve, werkkring uit te zien, temeer daar ze telkens moesten constateren dat er vanuit Rotterdam weinig financiële steun viel te verwachten voor de studie van broer Joseph²⁷). In deze reacties nu gaf Bayle op meer dan één plaats duidelijk weer waar zijn voorliefde naar uitging, waar zijn prioriteiten lagen. Ook al bezette hij dan wellicht een 'poste d'anéantissement et de ténèbres' en zou hij nooit echt fortuin kunnen maken, een hoogleraarsambt in Leiden trok hem allerminst aan, zo liet hij zijn broer Jacob op 10 april 1684 weten²⁸). Hij zou, indien hij zulks echt ambieerde, zelfs op de steun van Paets hebben kunnen rekenen, maar hij voelde zich daartoe nu eenmaal niet aangetrokken. 'La grande machine des actions de l'homme'